

700.

könyv
könyvtár
könyvtáros

2002
október

Szent István ünnepe alkalmából
a Magyar Köztársaság elnöke, *Mádl Ferenc* megbízásából
Görgey Gábor kultuszminiszter

a MAGYAR KÖZTÁRSASÁGI ARANY ÉRDEMKERESZTTTEL
tüntette ki *Deák Sándort*, a FSZEK gazdasági igazgatóját,
Móna Ilonát, nyugalmazott zenei könyvtárost és *Sáray Lászlót*,
a BAZ megyei levéltár könyvtárvezetőjét;

SZÉCHÉNYI FERENC-díjat
adományozott *dr. Tószegi Zsuzsannának*,
a Neuman Ház igazgatójának
és *Vavrincz Veronikának*, a győri Richter János
Zenei Archívum vezetőjének;

SZINNYEI JÓZSEF-díjat
adományozott *Gyuris Györgynek*, a Somogyi Könyvtár
igazgatójának, *Kiss Gábornak*, a zalaegerszegi Megyei Könyvtár
igazgatójának, *Kocsis Istvánnak*, a hatvani Városi Könyvtár
igazgatójának, *Kovács Ilonának*, az OSZK ny. osztályvezetőjének,
Muckenhaupt Erzsébetnek, a Csíki Székely Múzeum könyvtárosának
és *Sándor P. Tibornak*, a FSZEK Budapest Gyűjteménye vezetőjének;

WLASSICS GYULA-díjat
adományozott *Bali Arankának*, a kaposvári
Megyei és Városi Könyvtár osztályvezetőjének,
Fodor Péternek, a FSZEK főigazgatójának,
Fülöp Lászlónénak, a székesfehérvári TEMI Aranybulla
Könyvtár igazgatójának, *Ivanné Bányai Ilonának*, a szekszárdi
Megyei Könyvtár Gyermekkönyvtára vezetőjének;

A MAGYAR KÖZTÁRSASÁGI EZÜST ÉRDEMKERESZTJÉT
kapta *Pongor Gyuláné*, a Debreceni Egyetem és Nemzeti Könyvtár
igazgatóhelyettese.

Miniszteri elismerésben részesítette
dr. Kenyéri Katalint, a NKÖM Könyvtári Osztály referensét.

**Kitüntetett kollégáinkra büszkék vagyunk,
kitüntetésekhez melegen gratulálunk!**

KÖNYV, KÖNYVTÁR, KÖNYVTÁROS

11. évfolyam 10. szám

2002. október

Tartalom

Könyvtárpolitika

Ötven évesek a megyei könyvtárak	3
Papp István: A megyei könyvtárak ötven éve: ellentmondások és feszültségek	3
Vidra Szabó Ferenc: A minőség szerepe, jelentősége a magyar könyvtárügyben	16

Fórum

Nagy Attila: Palackposta a kőkorszakból	32
--	----

Műhelykérdések

Bajnok Lászlóné: Beregszászi napok	35
Ádám Ágnes: Leletek a könyvtári állományban I.	39
Lőrincz Sándor: A könyvtárigazgató és a plébános	45

Konferenciák

Pogány György: Zenei könyvtárak – zenei dokumentumellátás	48
--	----

Extra Hungariam

Nemes Erzsébet: Látogatás Spanyolország és Marokkó könyvtáraiban	50
---	----

Könyv

Könyvtár a megyeházán	57
Tóth Andrea: Olvastad már?	59

From the contents

István Papp: Fifty years of county libraries – controversies and tensions (3);

Ferenc Vidra Szabó: The role and importance of quality in Hungarian librarianship (16)

Cikkeink szerzői

Ádám Ágnes, az OSZK munkatársa; *Bajnok Lászlóné*, a Nyíregyházi Főiskola Központi Könyvtár és Szakirodalmi Információs Központ munkatársa; *Lőrincz Sándor*, a Somogy Megyei Önkormányzat főtanácsosa; *Nagy Attila*, a Könyvtári Intézet munkatársa; *Nemes Erzsébet*, a KSH Könyvtár és Dokumentációs Szolgálat főigazgató-hegyettese; *Papp István*, a FSZEK ny. főigazgató-helyettese; *Pogány György*, az ELTE oktatója; *Tóth Andrea*, a Könyvtári Intézet munkatársa; *Vidra Szabó Ferenc*, a Könyvtári Intézet munkatársa

Szerkesztőbizottság:

Biczák Péter (elnök)

Borostyániné Rákóczi Mária, Kenyéri Kornélia,

Poprády Géza, dr. Tóth Elek

Szerkesztik:

Győri Erzsébet, Sz. Nagy Lajos, Vajda Kornél

A szerkesztőség címe: 1827 Budapest, I. Budavári Palota F épület – Telefon: 224-3791

Közreadja: az Informatikai és Könyvtári Szövetség, a Könyvtári Intézet, a Magyar Könyvtárosok Egyesülete, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma

Felelős kiadó: **Dippold Péter**, a Könyvtári Intézet igazgatója

Technikai szerkesztő: **Korpás István**

Nyomta az AKAPRINT Nyomdaipari Kft., Budapest

Felelős vezető: **Freier László**

Terjedelem: 5,7 A/5 kiadói ív.

Lapunk megjelenését támogatta a

Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma

Nemzeti Kulturális Alapprogram

Terjeszti a Könyvtári Intézet

Előfizetési díj 1 évre 3600 forint. Egy szám ára 300 forint

HU-ISSN 1216-6804

NEMZETI KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG
MINISZTERIUMA

Ötven évesek a megyei könyvtárak

Amint arról a Vándorgyűlés résztvevői is, a 3K szeptemberi számának olvasói is értesülhettek, az idei, 2002-es esztendő nemcsak az Országos Széchényi Könyvtár születésének 200. születésnapja, de egyúttal kerekszámú, 50. jubileuma a megyei könyvtáraknak is. Szimbolikus jelentőségű és sugárzású gesztus volt, hogy a Vándorgyűlés záró, plenáris ülésén *Kiss Gábor* nem a Széchényi Könyvtárról prelegált, hanem *Múlt és jövő határán. Az ötvenéves megyei könyvtárak a magyar könyvtári rendszerben* címmel adott elő. A rendszergondolatot is érdemes kiemelni ebből az előadásból (igen nyomatékosan jelen van benne), de nyilvánvalóan azt is, hogy a jubileumok nem ellenségei egymásnak, a két ünnep nem beárnyékolja egymást, hanem hatásuk kölcsönösen fölerősödik. A megyei könyvtárak természetesen sorra-rendre megülik születésnapjukat. Egyszerre meghitt, bensőséges, a félévszázadra visszatekintő, a hőskort (hőskorokat) felidéző, személyes emlékekben is roppant gazdag időszakot a fiatalabbak, sőt a ma születettek (mármint könyvtárosnak ma születettek) számára is továbbadó ünnepségek ezek, de egyúttal a szakmai, tudományos számvetések alkalmai is. Az ünnepségek, jubileumi, születésnap megemlékezések és számvetések e lapszám nyomdába adása idején és utána is folynak még, nem egy könyvtár komoly szakmai kiadványokkal is nyomatékosítja az eseményt, eseménysorozatot. Itt és most nem keríthetünk sort bemutatásukra, azt csak következő számunkra ígérhetjük. De itt és most közöljük *Papp István* Székesfehérváron – természetesen az ottani jubileumi rendezvényen – tartott magisztrális előadását. Papp István a feszültségekkel, antinómiákkal és aporiákkal néz szembe előadásában, és – mint minden ilyen, komolyan aporetikusnak mondható-nevezhető dolgozat – az övé sem csupán aporiák boncolása, de egyúttal, sőt talán elsősorban az aporiákat először igazán láttató, felfedező értekezés is. Megállapításai, elemzései sokáig fogják a szakmát, mindannyiunkat foglalkoztatni. (VK)

A megyei könyvtárak ötven éve: ellentmondások és feszültségek

Amikor valaki visszasandít egy jelenség ötvenévére, szeretné, ha egy szép, felfelé ívelő, csupán kisebb ingadozásokat mutató vonalat látna. Különösen ha a tárgy iránt pozitív elfogultság él benne. Ilyenkor fordul elő, hogy felüti fejét a Ferenc József-szindróma az értékelésben: minden nagyon szép, minden nagyon jó, mindennel meg vagyok elégedve. Holott az élet korántsem jellemezhető valamiféle egyenes vonalú, állandóan emelkedő fejlődéssel, mert könnyen odajutunk, hogy a fejlődést azonosít-

jük az anyagi gyarapodással, s megfélekedzünk a szellem, a lélek gazdagodásáról, kiteljesedéséről, amit pedig mindenkinek egy emberöltő alatt kell megélnie, s minden újszülöttnek újra kell kezdenie. Attól tartok, így van ez az intézményekkel, sőt a társadalommal is: szinte napról-napra kell megélniök azt az élményt, hogy javára vannak az embereknek, hogy teljesítik a rájuk kiszabott feladatot, hogy megteszik azt, amit akkor és ott tenniük kell. Ettől függ jóérzésük; boldogságuk, ha ez utóbbi kifejezést nem korlátozzuk csupán az egyesek állapotának leírására.

Boldogok-e a megyei könyvtárak?

Boldogok voltak-e a megyei könyvtárak az elmúlt ötven évben? Nyilván, mint a legtöbb kérdésre, erre sem lehet egyértelmű válasszal felelni. Amire kísérletet tehetek, az, hogy megpróbálok rámutatni néhány tényezőre, amelyek – véleményem szerint – határozottan befolyásolták boldogságérzetüket. Fiziológiai analógiával élve értelmezzük úgy a boldogságérzetet, mint egy szervezet ösztönös törekvését a benne lévő vagy a közte és környezete közötti ellentmondás, feszültség feloldására. Ebben a meghatározásban persze benne rejlik az is, hogy a boldogságérzet, azaz a nyugalom a feszültség feloldásával, az ellentét megszüntetésével elért, ajándékba kapott vagy kiküzdött boldogságérzet, vagyis nyugalmi állapot csak átmeneti lehet, hiszen új és újabb ellentétek keletkeznek az élet természetes velejáróiként. A meghatározásban továbbá az is benne van, hogy a szervezetet egyidejűleg nemcsak egy feszültség zavarja, hanem akár több is, amelyek egymást erősítik vagy gyengítik, egymással is összefüggenek, egymásra hatnak, s kikövetelik, hogy valamiféle elsőbbségi sorrendet tegyen köztük az ellentétől vagy feszültségtől szenvedő alany.

Ettől a szenvedéstől azonban nehogy bárki is meghatódjon vagy aggódni kezdjen. Mert ha jobban megnézzük, azt láthatjuk, hogy valamiféle sajátos mechanizmussal maguk a szervezetek keresik a feszültséget, saját közérzetük javításának végső céljával. Ha jól emlékszem, Francis James írt A nyúl regénye c. művében arról, milyenek is képzelik el a nyulak a mennyországot: hát ahol állandóan vadásznak rájuk, ahol dörögnek a puskák, ők pedig inaszakadtukból, de boldogan menekülnek a vadászok elől.

Miért szeretem a megyei könyvtárakat?

E filozofálgatás után térjek csak vissza tárgyamhoz, mely iránt pozitív elfogultságot jelentettem be. A megyei könyvtárról lesz szó, s bár a címben ötven évről esik említés, nem szabályos, kivált pedig nem részletes és kimerítő történet vagy akár csak történeti adalékok következnek a továbbiakban. Inkább a megyei könyvtárnak hívott jelenség néhány jellegzetességére szeretném a figyelmet irányítani. E jellegzetességeket feszültségként vagy ellentmondásként mutatom be, amelyek részint már feloldódtak, részint ma is élnek, részint újjászülettek és újjászületnek a megváltozó körülmények között. Ám ha megszűntek is, el nem felejthetők, mert hozadékuk beépült nemcsak a jelenség történetébe, hanem szervezetébe, létébe és tudatába egyaránt. Szellemi és anyagi hozadékuk mindenképpen hozzájárult a megyei könyvtár tartalmának gazdagodásához.

Hogyan működik a közlekedőedény?

Bevezető megjegyzéseim végezetéül kérdem: miért a pozitív elfogultság? Hát azért, mert egy rendszer teljesítőképességét végső soron a legteljesítőképesebb tagjai határozzák meg. A közlekedőedények törvénye azt mondja: ha több, különböző keresztmetszetű edényt egy csővel összekötünk, közlekedőedényt kapunk. Ha a belé helyezett folyadék homogén, és csak a nehézségi erő hat rá, akkor az egyes edényekben a vízszint azonos magasságú (kivéve, ha az edények keresztmetszete nagyon kicsi). Ezen az alapon működik a vízvezetéki csőhálózat, a szökőkút – és a könyvtári rendszer. A legnagyobb keresztmetszetű könyvtár, a megyei könyvtár szolgáltatóképessége határozza meg, milyen szinten áll a kisebb keresztmetszetű könyvtáraké. (Ha ezek keresztmetszete nagyon szűk, feltételrendszerük gyenge, nyilván nem jelenhetnek meg bennük a megyei könyvtár szolgáltatásai az elvart és lehetséges szinten.)

Lássuk hát a feszültségek, ellentmondások közül elsőnek mindjárt azt, amely a közlekedőedény-modellből következik. (Egyébként nem törekszem az ellentétek teljes és rendszeres bemutatására, mert annyira összegubancolódtak, hogy egy fonalgombolyaghoz hasonlíthatnak, amelyen egy kismacska töltötte játékos kedvét.) A megyei könyvtár – akárki akármit is mond – túlnyomórészt székhelye lakosságát szolgálja, habár szolgáltatásait – elvileg – egész vonzáskörzetének lakossága igénybe veheti. Vagyis egy olyan ellátó rendszert kellene működtetnie, amelynek minden fogyasztója azonos esélyekkel jut hozzá a szolgáltatásokhoz. Ez az eszmei – elméleti követelmény a valóságban nagy kompromisszumokkal, nagy politikai szövirágoztatással valósul meg, ha megvalósul. Ez az ellentmondás egyelőre csak álmatlan éjszakákon okoz lelkiismeret-furdalást, komolyabb következménye nincs. A könyvtári ellátáshoz fűződő lakossági érdekeket a helyi közösségek képviselői még nem tekintik olyan súlyúaknak, hogy a megyei közgyűlés érdeklődésének homlokterébe helyezték. A külső szemlélőnek úgy tűnik, hogy a közlekedőedény szűkebb keresztmetszetű csövei korábban talán nagyobb figyelmet kaptak.

A város és vidék – értsd: falu – könyvtári ellátásának színvonala képezi itt az ellentmondás lényegét. Magam mindig is hajlottam arra, hogy a falu könyvtárügye a városi könyvtárügyön múlik. Ezért is nem támogattuk a szlovák kollégák kezdeményezését az 1960-as évek végén, a '70-es évek elején, hogy az IFLA-ban külön falusi könyvtári szekció alakuljon. Utólag is helyesnek látszik ez a politika, s a városi könyvtáraknak, közöttük is első helyen a megyei könyvtáraknak a fejlesztését volt célszerű szorgalmazni. Gondoljunk csak az egyéni és tömegközlekedés lehetőségeinek fejlődésére, a telekommunikációs forradalomra, a magyar glóbusz globalizálódására. Mégis mindenek ellenére a feszültség nem szűnt. Talán még szembetűnőbbé vált. Ha a könyvtári vidék fogadóképessége nem javul gyorsan és radikálisan, az éjszakai lelkiismeret-furdalások nappali feldolgozása nem lesz elég az új trendekkel szemben. Tulajdonképpen a klubkönyvtári csatában sem könyvelhettünk el fényes sikereket, s kérdés, mi lesz most a kimenetel a teleházak és telekunyhók falanxa közeledtén?

Hol az önzetlenség határa?

Személyes kudarcként éltem meg, hogy minden jószándék ellenére az új könyvtári törvény inkább meszesítette, semmint rugalmasabbá tette volna a megyei

könyvtári funkció ellátásának szervezeti kereteit, s ráadásul a fenntartás, a finanszírozás kérdésében is lazán fogalmazott. A megye és a megyeszékhely város alkujára bízta, miképpen egyeznek meg mind a felügyelet, mind a költségvetés, mind a tulajdonlás kemény kérdéseiben. Ez nem is lett volna baj, ha néhány alapvető egyértelműen, világosan, a társadalmi–politikai célokból következően fogalmazna meg, s életképes alternatívák közötti választást kínálna az érdekelteknek. Mire gondolk? Arra, ami a székhely és a vonzáskörzet lakossága könyvtári ellátásának feszültségéből következik. Nyilván nem a megyei közgyűlés feladata a helyi szolgáltatások finanszírozása, mint ahogy nem a székhely város önkormányzatáé a megyei ellátási rendszer működtetése. Viszont mindkettő határozott kötelezettséget jelent, amelyet megegyezéstől, helyi vagy országos politikai harcoktól, jószándéktól és helyi hagyományoktól nem lehet függővé tenni. Ezt a törvénynek egyértelműen kell rendeznie. A helyi szolgáltatások és az ellátási rendszer működtetése kétségkívül szorosán összefügg, hiszen a megyeszékhely (és a megye egyéb városai) helyi szolgáltatásait kívánja hasznosítani az ellátási rendszer. Mégis, ha egy konkrét intézményről van szó, amelynek egyaránt feladata a helyi szolgálat és az ellátási rendszer működtetése, óhatatlanul az utóbbi szorul háttérbe. Ki az a könyvtáros, aki nem az előtte álló olvasó által nekiszegezett igénynek ad elsőbbséget az elvi–szakmai s ráadásul közvetetten és nem személyesen jelentkező igénnyel szemben? S máris itt az ellentét, amely végig jelen volt, hol erősebben, hol gyengébben a megyei könyvtárak egész életében. Mert a lényegükből következett. Ugyanis azon az alapon lettek koncipiálva, hogy hatékonyabban, színvonalasabban, politikától, közigazgatástól függetlenül és biztonságosabban lehet az ellátási rendszer működtetésének funkcióját ellátni egy élő könyvtári szervezetbe szervesen beépülve, mint akár a hivatal keretében, akár egy önálló ügynökség formájában. Ez igaz is volt a szocialista társadalmi viszonyok között, és Sallai István bölcsességét mutatja, hogy ezt a megoldást minden módon és eredményesen szorgalmazta; a rendszer megváltozásával azonban kérdésessé vált egyedül üdvözítő volta. Most már határozottan artikulálódnak a különféle közösségek érdekei, vége a monolitikus társadalmi szerkezetnek. Míg korábban az volt a cél, hogy a szakma minél jobban és a lehetőség szerint függetlenítsse magát a fennálló rendszertől, most az kellene, hogy minél szorosabban illeszkedjék a társadalom demokratikus közösségeihez. Ez könyvtárra fordítva annyit tesz: ne várjuk el egy területi illetékességű önkormányzattól, hogy helyi szolgáltatásokat finanszírozzon, és vice versa.

Vegyük már észre a közösségek önzését és érdekérvényesítő törekvését, s ne igyekezzünk egy más viszonyok között bevált modellhez görcsösen ragaszkodni. (A külföldi példák is ezt mutatják, mint például az angol vagy holland valódi megyei könyvtárak vagy a német Bibliotheksstelle-k, vagy a hozzánk talán közelebb álló skandináv – dán, norvég – megoldások.)

Járás–megye–régio–vonzáskörzet

A helyi és a területi funkció feszültsége újabb dimenziót nyer azzal, ha a megye és országrész viszonylatába helyezzük. A modern magyar közigazgatás apostolainak és munkásainak a demokratizmus intézményes alapjainak megteremtése mellett a járás- és megyerendszer átalakítása volt a célja talán már a harmincas, negyve-

nes években is. Ez utóbbi szükségesség mind nagyobb erővel jelentkezett, azonban az országos és helyi politikai érdekek a megye szintjén sikeresen verték vissza mind- eddig a korszerűsítési törekvéseket. Részsikert jelentett a járások felszámolása, amely ugyan érzékeny vérvesztéséget okozott a szolgáltatások terén, így a könyvtári ellátás rendszerének is, de ugyanakkor lehetőséget nyújtott korszerűbb megoldások választására, s ezzel a lehetőséggel nem kevés helyen éltek is. Az országgrészekben való gondolkodáshoz a maga módján a könyvtárügy is csatlakozott. A regionális könyvtári gondolat debreceni és szegedi fáklyavívői ugyan egyetemi könyvtárosok voltak, de a közkönyvtárügy sem idegenkedett tőle. (Nyugat-Dunántúlon megyei könyvtárra esett az úgy-ahogy realizálódni készülő regionális funkció.) Az, hogy a regionális könyvtár eszméje utóbb elhalt, talán annak a következménye, hogy hagyományos állományokban gondolkodva, manuális módszerekre támaszkodva, modern technológia hiányában nem lehet regionális ellátást megvalósítani, ha pedig mindez rendelkezésre áll, vajon érdemes-e? S nem inkább országos méretben kell-e tervezgetni?

Hol az önzés határa?

A megyei könyvtárban egy másik feszültség forrása a megyei és az országos érdek megjelenése. A megyei könyvtár egyfelől mindig is tudva tudta, hogy prosperálása csakis társaival együtt lehetséges, valamint ha ráhangolódik az országos törekvésekre, sőt ha tevékeny szerepet és feladatokat vállal a közös munkában; másfelől azonban nem hogy tudta, de bőrére érezte a megyéje és székhelyvárosa szabta kereteket, esetenként korlátokat, anyagi lehetőségeket s legelsősorban használni- nak az igényeit. Ez a feszültség gyakran vezetett közös állásfoglalásokhoz, de ritkábban közös feladatok közös finanszírozásához. A legnehezebb, majdnem a lehetetlen kategóriájába tartozik megyei költségvetési pénzek vagy egyéb erőforrások közös kalapba való helyezése mindenki által fontosnak tartott fejlesztési vagy egyéb munkák elvégzésére. Könyvtári konzorciumok, óh! A legtöbb, mi várható volt, a központi támogatás nagylelkű átengedése ily célokra az azonnali tizenkilenc részre való osztása helyett vagy konkrét szolgáltatások egyenkénti megvásárlása. Számomra a legtanulságosabb példa erre a közkönyvtári számítógépesítés, amelyet a vonakodó, egyéni érdekeken felülemelkedni nem tudó döntéshozatal, az egyéni utak keresése, a kivárára való játszás, a kizárólag források keresése és végső soron országos összesítésben a szükségesnél és indokoltnál jóval magasabb ráfordítás jellemzett. Persze ezt a helyi és közös érdek közötti feszültséget feloldhatta volna egy határozott és a felelősség vállalásától nem visszariadó állami vezetés, amely letehetett volna voksát akár egy külföldről honosítandó, akár egy saját fejlesztésű rendszer mellett (ld. Finnország vagy Szlovénia), de a hivatalra kisebb veszéllyel járt, ha a pénzt adja át az egyes igénylőknek, s ezzel együtt a döntés felelősségét is. Az elszalasztott lehetőségek mellett azonban nem szabad megfeledkezni arról a kontribúcióról, amellyel a megyei könyvtárak segítették az országos könyvtári rendszert, elsősorban a szakmai közgondolkodás előmozdítása terén (konferenciák, továbbképzések szervezése, kiadványok megjelenítése, kezdeményezések, mint például olvasótáborok támogatása, központi szolgáltatások ösztönzése stb., de én még emlékszem a bibliográfiai tervek vagy a referenzválaszok nyilvántartására is).

Az elefántkölyök ormánya

Nem tudom, miért, de hajlamosak vagyunk mosolyogni rajtuk, s inkább a könyvtárosképzés körébe utalni az olyan nagy szavakat, mint például a könyvtár missziója, küldetése. Talán szemérmességből, mint ahogy ma már nemigen emlegetjük a könyvtáros hivatást sem. Pedig a megyei könyvtárakban is, mint ahogy más könyvtárakban, feszültségek támadtak és keletkeznek újra meg újra a küldetés értelmezése kapcsán. Ritka kivétellel a semmiből kellett megteremteni vagy ötven éve egy olyan intézményt, amely per definitionem az elmúlt korok szellemi kincsét őrzi a jövő, és hasznosítja a jelen generációk érdekében. Egy múlt és tapasztalatok nélküli könyvtárnak kellett ápolni és ébren tartani a tradíciót, az előrehaladás garanciáját. Egy múlt nélküli könyvtártípusnak kellett kiküzdenie helyét a nap alatt, magát partnerként elfogadtatnia dicső évtizedekre, sőt évszázadokra visszatekintő intézményekkel. A kisebbségi érzés gyakran volt hajtóereje a fejlődésnek, de esetenként oka tévedéseknek és tévutaknak, olykor ma már megmosolyogni valóknak is. A megyei könyvtár küldetéséről – bár akkoriban nem így nevezték, hanem feladatkörnek, funkciórendszernek, szerepnek vagy tennivalóknak – sok vita folyt az elmúlt évek során, és járult hozzá a gondolatok tisztázásához, a tudat gazdagításához. Az idő előrehaladása lassan-lassan feloldotta az ellentmondást a múltnélküliség és a tradíciószolgálat között éppen úgy, ahogy a napjegylenlőség előnyomulása is előnyomult a nagy-nagy, zöldesszürke, zsíros, sűrű babérfákkal szegélyezett Limpopo folyó mellett, hogy elhozza azt a napot, amikor a kis elefántkölyöknek megnőtt az ormánya (Rudyard Kipling: Az elefántkölyök. Ford. Jékely Zoltán és Szász Imre.)

Polgári könyvtár szocialista viszonyok között?

Ünnepi alkalmakkor nem szívesen néz szembe az ember kellemetlen kérdésekkel, de éppen ünnepi alkalmakkor kell megtenni ezt. Magam is nekifutottam több ízben annak a kellemetlen kérdésnek, hogy is van ez: a modern megyei könyvtár hogyhogy éppen a szocializmus évtizedeiben született meg és bontakozott ki? Nem kell megijednünk, ilyen és hasonló kérdéseket más szakmák is feltesznek maguknak. De legyen elég nekünk a magunk kérdése. Nyilván erre több válasz is adható. Nem ismétlem itt meg a saját válaszaimat s másokéit sem. A könyvtártörténet-íróknak még lesz dolguk ezzel a kérdéssel. Most arra a feszültségre hívom fel a figyelmet, amely a hivatalos politika és ideológia, valamint az éppen általa létrehozott intézmény között alakult ki. Ezt a könyvtárosok érdemének tudom be, akik elfogadtatták a 20. század második felére érvényes közkönyvtár eszméjét a hatalommal, és elérték, hogy megteremthessék azt. Ezért érezzük mindannyian magunkénak a megyei könyvtárat. Nem engedjük elvenni magunktól a jól végzett munka örömét, ugyanakkor nem engedjük megbélyegezni sem, mint a levitézlett rendszer kultúrpolitikájának diadalát. Én azt hiszem, nagy elődeink érdeme, hogy megragadták a lehetőséget, és a háború utáni Európában világszínvonalú könyvtár-politikai célokat tűztek ki, igazodva a világszerte kibontakozó trendhez, sőt annak élvonalában járva nem szocialista könyvtártípust hoztak létre. Élni persze kellett, lehetőleg túlélni, és ezért kompromisszumokat vállalni, ravaszkodni, szóbeli engedményeket mutatni, amelyeket aztán tettebeli visszavonások követtek. Ebben a feszültségben szü-

lettek meg és értek meg a megyei könyvtárak, s gyűjtöttek annyi tapasztalatot, hogy ma már a nemzeti kulturális örökség tradicionális könyvtárai. De azok voltak már a nyolcvanas évek végén, és csodálkoztak is rajtuk az akkoriban segítőkészségtől buzgó nyugati kollégák, akik el akarták magyarázni, mi a mennyi, mi is az a korszerű, demokratikus közkönyvtár. Nem volt mit elmagyarázni, mert ugyanannak a nemzetközi könyvtári világnak voltunk a részei, s legfeljebb mi neheztelhettünk rájuk vagy magunkra, hogy ezt nem tudták rólunk.

Fából vaskarikát

S máris újabb feszültség van kibontakozóban – bár ne fessek az ördögöt a falra –, az apolitikus, a világnézetileg semleges és a politikus, világnézetileg elkötelezett könyvtár koncepciója között. Ez a feszültség kisebb-nagyobb mértékben óhatatlanul megjelenik minden intézményben, sőt lehetséges, hogy minden könyvtárosban is. Hiszen ember nincs tudatos vagy ösztönös világnézet nélkül, s így intézmény sincs, azaz fából vaskarikának tűnik az elkötelezetlen könyvtár. A kérdés inkább az, mire kötelezi el magát, melyek azok az értékek, amelyekhez igazítani akarja munkáját, szolgáltatásait. Eddig talán csak a szerencsének köszönhetjük, hogy nem firtatta környezetünk érdemben az állomány összetételét, a gyarapítás preferenciáit, a szolgáltatás súlypontjait. Nem kérdőjelezte meg a könyvtári szolgálat értelmét, terjedelmét, szükségességét. Kisebbségi kihívásokról szolt ugyan a fáma, de komoly veszély eddig nem fenyegetett. Ez akár meg is nyugtathatna minket, ha nem merülne fel bennünk a kétely: hát annyira érdektelenek vagyunk, hogy senkinek sincs szüksége ránk? Hogy elhanyagolható tényező vagyunk a mindennapok különféle harcaiban? Nem érzékelünk fenntartói elvárást? Nyomást a közösség részéről? Ha eddig nem is, véleményem szerint előbb-utóbb – ha jól dolgozik – a könyvtár is érdekessé válik a társadalmi érdekcsoportok számára, ha pedig nem, annál rosszabb. Nincs késő még ahhoz, hogy elébe menjünk az ebből a feszültségből fakadó esetleges veszélyeknek, s magunk előtt is tisztázzuk, milyen könyvtárat akarunk felkínálni a közösségnek, s vajon a közösség elfogadja-e ezt a könyvtárat. Itt komolyabb és nehezebb kérdésekkel kell szembenézni, mint akár a könyvtári szolgálat méretezése, az épületnormák megállapítása vagy a létszámminimum. A szolgáltatások minőségéről, értékorientációjáról, függetlenségéről és autonómiájáról van szó, a közösség minden tagjának, minden érdekcsoportjának kiegyensúlyozott szolgálatáról. Ezt talán egyszerűnek látszik általánosságban megfogalmazni, de nagyon nehéz lesz lefordítani például a beszerzési döntések nyelvére. Minél előbb lesz szakmai etikai kódexünk, annál könnyebben tudjuk feloldani az újra meg újra jelentkező feszültségeket.

Értékorientáció és tömegigény

S van egy olyan feszültségforrás, amelyet egyedül a közkönyvtár ismer, s ez jelentkezett a megyei könyvtárakban is. Az értékes és értéktelen közötti viszony talán nem volt annyira kiélezett, mint a kisebb könyvtárakban, de jelenlétét kár

volna figyelmen kívül hagyni. A kezdetekben ez furcsa formában mutatkozott: az érték álarcát húzták a propagandacélú szovjet és magyar szépirodalom műveire, s a hivatalos művelődéspolitikai ezek népszerűsítését várta el a tényleges értéket képviselő szépirodalommal szemben. (Már ha egyáltalán kellő példányszámban állt volna például a klasszikus magyar szépirodalom az ötvenes években rendelkezésre.) Az ismeretterjesztő irodalom terén ugyanez volt a helyzet, különös tekintettel a társadalomtudományi szakokra. Azóta változott a helyzet, de az érték és értéktelen viszállya tovább élt. Csakhogy most az értéktelen nem hivatalos, hanem közönségtámogatást nyert. Felvirágzott a lektűr, bestseller, szórakoztató irodalom, s a megyei könyvtár sem engedhette meg magának, hogy ezeket a keresett munkákat értékalapon kirekessze állományából. Az ellentmondás a költségvetési keretek szűkülésével csak erősödött. A helyzet tovább bonyolódott: a könnyed irodalom határozottan javította a forgalmi statisztikát, amit viszont kisebb-nagyobb sikerrel a költségvetési tárgyalásokon lehetett érvként felhasználni, éppen az értékes művek beszerzése érdekében. S a lektűr beszerzése mellett felmerültek újabb keletű érvek is: a könyvtári szolgálatot az adófizetők tartják fenn, tehát joguk van az igényeiknek, érdeklődésüknek megfelelő anyagokhoz akkor is, ha ezek messze elmaradnak az értékküszöbötől. A nevelő könyvtár napsütötte tájait időközben komor felhők takarták el, s az ízlésformálás helyett az igénykielégítés lett a lözung. Ugyanakkor a könyvtár s különösen a megyei könyvtár szakmai etikája mindvégig az értékek tiszteletén alapult, s a könyvtárosok a kölcsönzőpult alá söpörték a tömegesen forgó sikerkönyveket, lektürt és okkultista irodalmat. Mi ez, ha nem feszültséggel teljes állapot, amely újra és újra feloldást igényel, akkor is, ha tudjuk, végérvényesen aligha oldhatjuk fel.

Változatok a funkciórendszerre

Már egy lépésnyire kerültünk a közkönyvtár klasszikus hármas funkciójából (tájékoztatás, nevelés, szórakoztatás – a sorrend könyvtár- és helyzetfüggő) fakadó ellentmondásokhoz. Ráadásul ha hozzávesszük újabban a szociális funkciót is (amit én ugyan nem funkciónak, hanem a tevékenység és a szolgáltatások egyik aspektusának tekintek), akkor bizony a funkciórendszeren keresztül a feszültségviszonylatok kaleidoszkópjába pillanthatunk bele. Ez a kaleidoszkóp meglehetősen sűrűn forog hossz tengelye körül, hiszen naponta kell hozni olyan döntéseket, amelyek befolyásolják a funkció egymáshoz való viszonyát, elsőbbségi rendjét. Egy-egy megyei könyvtár fejlődéstörténetét döntő mértékben határozza meg, miképpen alakult a funkciórendszer helyi változata. Messziről úgy tűnik, hogy általában a helyi feltételek (elsősorban anyagi, épület- és fenntartói feltételek) határozták meg, merre fordult a megyei könyvtár sorsa, s utána illesztették csak hozzá az ideológiát az elkerülhetetlenhez. A könyvtáros szinte mindenütt ösztönyszerűen törekedett a teljes funkciójú megyei könyvtár megvalósítására, s csupán a körülmények kényszere alapján találta ki azt, hogy másképpen is lehet élni. A kaleidoszkóp alakzatainak gazdagságát tovább növelte, hogy maguk az egyes funkciók is változásokon mentek keresztül: főként gazdagodtak, némely tekintetben talán sorvadtak is. Egészen más értendő tájékoztatáson 2002-ben, mint 1952-ben, de ugyanígy a szórakozáson és a nevelésen is. Minden változás azonban

egyben feszültségforrás is, ezért számíthatunk arra, hogy a funkcionális feszültségek továbbra is jellemezní fogják a megyei könyvtárakat, s kezelésükre fel kell készülni.

Általános tudományos könyvtár?

A funkciórendszerrel függött össze a mára könyvtártörténetivé vált vita arról, vajon általános tudományos könyvtár-é a megyei könyvtár vagy sem. Ha emlékeim nem csalnak, Sallai István vetette fel a gondolatot a megyei könyvtár rangemelésé céljával. Ez természetesen a nézetek szembenállásához vezetett. A prótábor zászlóvivője Bényei Miklós volt, a kontráké B. Nagy Ernő. Mindketten komoly, megfontolásra érdemes érveket húztak elő tarsolyukból, csak eggyel nem számolhattak, az idővel, s azzal, hogy ő mit húz elő a magáéból. A vita, amely kis túlzással a megyei könyvtár populárisabb és informacionalistább felfogása között folyt, a telematikai és technológiai fejlődés következtében érdektelenné vált. B. Naggyal szemben, aki joggal kérdőjelezte meg az általános tudományos könyvtár mint olyan kivitelezhetőségét, s az enormis anyagi feltételek súlyos dorongját forgatta a vitában, talán inkább Bényeinek lett mára igazza, aki a kiinduló tájékozódás feltételeinek megteremtésére helyezte a hangsúlyt a konkrét gyűjtemény felépítése helyett. Mindenesetre ennek az ellentmondásnak szakmai szintű feltárása és feldolgozása hozzájárult annak a megyei könyvtári képnek a kialakulásához, amely ma él bennünk.

Együttműködés vagy közös ló?

Szorosan kapcsolódik ehhez az ügghöz az egyetemi és a megyei könyvtárak egymáshoz fűződő viszonya. Nem mondok ellentétpárt, mert nem ellentétről volt és van szó, hanem inkább kapcsolatról, amelyet ha nem is jellemez kielégítő mértékben az együttműködés, nem zavarunk feloldhatatlan kontroverziák. Ehhez hozzájárult az is, hogy Csüry István annak idején nagyon okos dolgokat mondott a megyei könyvtárakról, mint ahogy Sallai István is az egyetemi könyvtár épületéről. Az együttműködés alapját voltaképpen az az olvasóréteg jelenti, amely egyaránt jelentkezik mindkét könyvtárban: a nappali, esti és levelező hallgatóság. A megyei könyvtár viszonylag korán tisztázta magában, hogy fel kell készülnie a főiskolai és egyetemi hallgatók, a továbbképzések résztvevői, a mélyebb szakirodalmi igényekkel jelentkezők kielégítésére, s a felsőoktatási könyvtárak is kinyilvánították szándékukat a falakon túli használók fogadása és ellátása tekintetében. Ezt a harmonikus viszonyt csak felületesen borzolták azok a hullámok, amelyeket olyan kijelentések keltettek, hogy elégs közkönyvtár épült, most az egyetemiekén a sor, vagy hogy ne kapjanak külön teret a közkönyvtárak a hallgatók ellátására, e pénznek jobb helye lenne a felsőoktatási könyvtárakban. Ezek életidegen nézetek voltak, nem is nyertek teret.

Vajon ugyanilyen életidegen lenne az az elképzelés is, amely a megyei könyvtárat egyben a székhelyén működő felsőoktatási intézmény központi könyvtárának funkcióival ruházná fel? Vagy közös épületben helyezné el egységes könyvtárként

a kettőt? Ez utóbbi esetben a telepítés kérdése merül fel döntő szempontként: egy helyi szolgáltatásokat nyújtó, városi könyvtárként is működő megyei könyvtárnak nem biztos, hogy legjobb helye a campuson lenne; viszont egy jó egyetemi könyvtári hálózat mellett a központi könyvtár talán elképzelhető a városközpontban. Vagy legyünk realisták, s szálljunk le a közös lóról?

Holdudvarfunkciók

Külső és belső viszonylata egyaránt van annak a feszültséggócnak, amelyet hadd nevezzek holdudvarfunkciónak. Ezek azok a funkciók, amelyek a hagyományos könyvtári tevékenységi körhöz kapcsolódnak, de túlmennek rajtuk, s belemenyűlnak a szomszédok kertjeibe. Házon belül sokszor megkérdőjeleződik egy-egy közművelődési akció, egy-egy nevelési program, egy-egy információs vállalkozás indokoltsága mondván, hogy erre kell-e költeni a szűkös költségvetést, a mi illetékességünkbe esik-e, miért mások helyett dolgozunk stb. A másik fél ambivalens álláspontot látszik elfoglalni: hol biztatja a megyei könyvtárat funkciói kiterjesztésére, hol illetéktelen beavatkozásnak tekinti kezdeményezését. A megyei könyvtári gyakorlatot áttekintve talán megállapítható, hogy több hasznot hajtott mindenféle értelemben a funkciók kiterjesztése, mint a visszavonulás a könyvtári sáncok mögé. A helyes taktikának ez esetben a feszültség feloldása és nem a feszültség elfojtása látszik.

Főhajtás a szüfrazettek előtt

A könyvtár mindennapi működésében is keletkeznek bőségesen ellentétek és feszültségek. És most nem csak a hagyományos feldolgozó–olvasószolgálatot Hassliebe-re gondolok. Mindezek bőven adnak tennivalót a menedzsmentnek.

Vegyük mindjárt a gyerek- és felnőtt szolgálat párosát. A megyei könyvtárak történetére rányomta bélyegét a gyerekszolgálat emancipációjáért folytatott küzdelem, amelynek nagy alakjai elévülhetetlen érdemeket szereztek; elnézésüket kérem, hogy most nem sorolom fel nevüket. Az elhelyezési körülmények javításáért, a nagyobb költségvetési tortaszéletért s nem utolsósorban az érdekes személyzetért házon belül és országos szinten is számos csatát kellett megvívni. Azt hiszem, béke ma sincs az olajfák alatt. A helyzetet nehezíti és bonyolítja, hogy maguk a gyerekek is megváltoztak, s először talán azt kellene kifürkészni, hogy mit is várnak el ők a könyvtártól, hogy aztán meg is kaphassák azt. Néhány megyei könyvtár a körülmények alakulása következtében (s remélem, sőt biztos vagyok benne, nem a könyvtárosi koncepcióból fakadóan) nem fejlesztette ki gyerekszolgálatát, vagy külön épületben helyezte el. A teljes funkciójú megyei könyvtár jegyében talán nem kellene ezt a helyzetet véglegesnek tekinteni. Hogy egy hozzám közeli példát hozzak, s ha elfogadják a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárat tiszteletbeli megyei könyvtárnak, ott idestova száz év után sikerült beilleszteni a gyerekszolgálatot a központi könyvtár szolgáltatási kínálatába. S ha mutatkozott is feszültség a beillesztést megelőzően, tudomásom szerint felengedett a működés során.

Vén Márkus esete az imázsépítéssel

Vagy vegyük a megyei könyvtár egésze és legfontosabb különgyűjteményeinek viszonyát. Helyismereti gyűjtemény és zenei gyűjtemény nélkül nem képzelhető el megyei könyvtár, de kezdettől fogva az igazgató Vén Márkusként saját magának tette fel a kérdést: oldjak-e, kössek-e? Ha túlságosan szorosra kötötte a különgyűjtemény és a könyvtár egésze közötti kapcsolatot, könnyen megsérülhettek éppen azok a jellegzetes szolgáltatások, amelyek végett a különgyűjteményt létrehozták. Ha eloldotta a szálakat, könyvtár keletkezhetett a könyvtáron belül, ami által az egész, vagyis az olvasóközönség érdekei sérülhettek. Köztudomású, hogy minél jobban működik egy különgyűjtemény, minél ambiciózusabb a vezetője, annál nagyobb centrifugális erő hajtja. A menedzseri művészet egyik próbája, miképpen tudja centripetális erővel ellensúlyozni az önállósodási törekvéseket, de ugyanakkor hasznosítani is őket a könyvtár egésze érdekében. Valószínűleg a modern technológia ebben is segítségére lesz a menedzsernek, s közös alapra helyezhetők az általános és a különgyűjteményi szolgáltatások. Mert azt sem szabad elfelejteni, hogy éppen a zenei gyűjtemény és a helyismereti gyűjtemény az, amely igen sokat tesz a könyvtár imázsáért környezete meghatározó, véleményformáló köreiben. Specializált szolgáltatásaik révén szoros munkakapcsolatba kerülnek olyan személyekkel és intézményekkel, akik és amelyek rajtuk keresztül ítélik meg a könyvtár egészét. Hozzá kell tenni azonban azt is, hogy ennek következtében újabb feszültségek alakulhatnak ki, minthogy a különgyűjtemény intézményen belül részérdekeket képviselhet. Az ilyen feszültségek azonban minden érdekeltnek csak javára válhatnak.

Dilemmák az állománnyal

Mostanában vált divatossá a tulajdonlás és a hozzáférés ellentétpárjával való foglalkozás, de a probléma lényege már réges-rég keletkezett. Az ellentmondáson először a gyűjtemény célirányos fejlesztésével kívántak segíteni, majd a könyvtárközi kooperáció bizonyos kezdetleges módszereivel és eszközeivel, de csak mostanára került elérhető közelségbe az ellentmondás feloldásának lehetősége. Az, hogy a technológia rendelkezésünkre áll ahhoz, hogy a távoli forrásokat úgy használhassuk, vagy majdnem úgy, mintha a saját falaink között lennének tárolva, még nem jelenti azt, hogy fel is oldottuk a tulajdonlás vagy hozzáférés dilemmáját. A kérdés ma is ott mered előttünk a maga bonyolultságában, legfőljebb könynyebben dönt az ember a hozzáférés javára. Ez azonban még nem elvi döntés, még nem határoztuk meg, mekkorának is kell lennie az optimális megyei könyvtári állománynak (s természetesen ezt minden esetben külön-külön kell meghatározni), milyen legyen az összetétele, milyen szerepet játsszanak benne az elektronikus dokumentumok stb. Úgy vélem, az állomány olyan feszültségekkel terhes terület, amelyet csak egy ideig lehet szükségmegoldásokkal kezelni. Előbb-utóbb a problémát ki kell emelni a tankönyvekből, s az új körülményeknek megfelelő, elméletileg és gyakorlatilag helytálló választ kell adni az archivális funkció, az önmegújító állomány, a selejtezés, a használati érték, a kincsképzés stb. fogas kérdéseire.

Profit vagy proszít?

Boldog naivitásban és tisztességes szegénységben telt a megyei könyvtárak – s minden más könyvtár – élete a múlt század harmadik negyedében még, húsz–huszonöt éve azonban először csak a távoli horizonton, majd egyre közelebb gyülekeztek az ingyenesség és térítés viharfelhői, sőt részünk volt már egy-egy tisztességes zivatarban is. És korántsem mondhatjuk, hogy ezzel kiadták mérgüket. Nagyon nehéz volt feldolgozni a konfliktust a kultúra mint ingyenes közjó és a szolgáltatásért szedett díjak között. A könyvtári költségvetés saját bevételek rovata mind vaskosabb lett, amivel együtt járt, hogy át kellett értékelni számos korábbi eszményt, meggyőződést, elméletet és gyakorlatot. Ha mérleget akarnánk vonni az eddigi fejleményekről – s talán érdemes volna megtenni –, föltételezhetően nem azért csökkent, ahol csökkent a használók száma, mert a beiratkozásért, bizonyos szolgáltatásokért térítést szedtek. Az olvasóktól befolyt díjak viszont minden bizonnyal hozzájárultak új, a piaci igényeknek megfelelő szolgáltatások kifejlesztéséhez.

Családi perpatvarok

S voltak-vannak feszültségek a könyvtári személyzet körében is. Csak a távoli aranykorban képzelhettük azt, hogy a könyvtárosok egy nagy, békében élő, torzsalakodástól mentes családot alkotnak. Ismerünk ilyen családot? No ugye! Nem is azokra a kisebb-nagyobb munkahelyi konfliktusokra gondolok most, amelyek elkerülhetetlenek minden munkahelyen, s amelyeket bölcsen kezel minden rátermett vezető. Vannak itt súlyosabb s nemcsak egy-egy könyvtárat érintő, de országos problémák. Fel-felbukkantak ezek az évek során, foglalkoztak is velük különböző fórumokon, de aligha mondhatjuk azt, hogy sikerült véglegesen rendezni őket. Erőfeszítések történtek, de még mekkorák, s az eredmények sem maradtak el. A megyei könyvtárakra épült annak idején, majd közülük néhányra a középfokú szakképzés a közkönyvtári területen. Viselték a levelező képzés terhét. Hallgatókat fogadtak, oktatókat adtak. Hatalmas szaktudás halmozódott fel munkatársi kollektívájukban. Komoly befolyásuk van a szakképzés különféle szintjeire. S folytathatnám. Kérdéses azonban még mindig a munkahelyi képzettségi struktúra. A felsőfokú és a középfokú szakképzettségűek aránya, munkamegosztása. A betanított munkások és a nem könyvtári szakképzettségűek helye. A továbbképzés tartalma és formái. Ezek a kérdések persze korábban is jelentkeztek, de talán nem akkora süllyal, mint napjainkban. És egy különösen fontos kérdés: az innovatív vagy a maradi könyvtáros fog-e győzni. A köztük, pontosabban a két felünk között dúló csatát újra meg újra meg kell vívni, s talán ezt a feszültséget a legnehezebb, de egyben a legtermékenyebb is feloldani.

Örömök és bánatok forrása

S van egy sok bánatot és sok örömet okozó ellentmondás a megyei könyvtárak életében: az állományt, a szolgáltatásokat, a használókat befogadni nem képes épület. Nagy-nagy örömet érez nemcsak az érintett megyei könyvtár használói köre és munkatársi gárdája, hanem a szakma egésze is az új épület vagy bővítmény elké-

szültekor. Ám legalább ugyanakkora a bánatuk azoknak, akiknek még mindig alkalmazatlan helyen kell sínylődniök. A funkció és az épület közötti feszültség örvendetesen sokszor oldódott fel az elmúlt időszakban, ez azonban annál keservesebbé és elviselhetetlenebbé tette másokét. E mellett az alapprobléma mellett kisebb jelentőségűnek tűnik, pedig lényeges kérdés és súlyos kihatása van: az épület alkalmassága a benne zajló tevékenység számára. Van, amin lehet segíteni, van, amin nem. Miért ne igyekeznénk segíteni legalább azon, amin lehet? Több megyei könyvtár ismétletlen összevetette funkciórendszerét épületadottságaival, és sikerült is újratelepítéssel, kisebb módosításokkal előnyösebb elhelyezkedést kialakítania. A korábban elkészült s hamarosan a nemrégiben elkészült megyei könyvtárépületeknek is szembe kell nézniük olyan kihívásokkal, mint például a szükséges épületméret, a használat jellege, volumene és az épület viszonya, az új technológia hatása stb.

Engedjétek a forrásokhoz a használókat!

S végezetül még egy feszültségpár, bár biztosan továbbiakat is lehetne említeni. Ezt azonban különösen fontosnak tartom, szinte meghatározónak. Néven nevezve ez a használó és az állomány viszonya. Nagy dübörgéssel omlott le annak idején a közöttük lévő válaszfal a szabadpolc bevezetésével, és ez döntő lépés volt a korszerű könyvtár felé minden tekintetben. Megváltoztatta egész szakmai gondolkodásunkat. Ne higgyük azonban, hogy nincsenek vagy nem emelkedtek további válaszfalak a használó és az információs források között. Arra kell irányulnia minden törekvésünknek, hogy folyamatosan döntögessük ezeket a falakat. Számítógéppel, telekommunikációval, menedzsmenttel, osztott katalógizálással, központi szolgáltatásokkal, konzorciumokkal és egyebekkel. S mindenekelőtt használóképzéssel.

Kutyafuttában, feszültségek és ellentétek sorozatával igyekeztem visszatekinteni a megyei könyvtárak ötven évére, s itt-ott egy-egy következtetést levonni. Ez csak egy aspektus a számos közül, s talán nem is a leghitelesebb. Arra azonban talán jó volt, hogy érzékeltesse a körülményekkel, a feltételekkel, a partnerekkel folytatott viaskodást, de együttműködést is, amelyet a hazai könyvtárügy vezető intézményei fél évszázad során nap mint nap folytattak. S mindezt miért? Szűkebb és tágabb közösségük minél magasabb színvonalú könyvtári ellátásáért. S talán azt is sikerült bizonyítanom, hogy a feszültségek, kihívások, ellentétek nem a kudarchoz vezető út jelzőoszlopai, hanem a folyamatos megújulás, a használói igényekhez való igazodás ösztönzői.

Papp István